

ОБЕКТЪТ RES IN SE КАТО НЕПОЗНАВАЕМ ПО БЪРКЛИ

Християна Димитрова*

THE OBJECT RES IN SE AS INCOGNIZABLE ACCORDING TO BERKELEY

DOI: 10.54664/XKXE4851

Hristiyana Dimitrova

Abstract: *The report deals with the visible and material world that could prove its existence only via the perception of a specific consciousness and sensorium. The text also refers to the reality of knowledge that can be collected from various material epistolary or graphic monuments, and it is the professionalism and labour of persons of science who struggle to decode the hidden valuable information. This information is seen as knowledge of great capacity and needs to be conveyed from past to present with a focus on the future. This worth-it knowledge could be carried over via material written “monuments” or via spoken, viva voce, means which is filmier but still a method.*

Keywords: *knowledge, mental perception, perceptive, perceptible, awareness/unawareness, capacity of things*

Според Бъркли светът, който мислим, че срещаме, физическата вселена, обектите *res in se*, за които се смята, че са съществували доста преди да е имало каквито и да е същества, за да ги осъзнават, е само интелектуална постройка. Философът разработва тази уникална теория, защитавайки я надълго в своя „Трактат върху принципите на човешкото познание“ (1992) и в

* **Християна Димитрова** – Докторантка към катедра „Философски науки“ в професионално направление „Философия“, докторска програма „Онтология“ – Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“, E-mail: sianacockney108@gmail.com

„Три диалога между Хилас и Филонус в противовес на скептиците и атеистите“ (1994), след като се убеждава в резултат на изследванията си върху зрението, че възприемането на пространствените свойства на нещата – тяхната форма, протяжност и движение са извлечени и напълно зависими от фундаментите виждане и докосване.

Основно положение във философията на Бъркли е „Esse est percipi“ или *да съществуваши, значи да бъдеш възприеман*. Твърди се, че реалното съществуване на обектите се определя изцяло от живото човешко чувствено-сетивно възприятие или от възприемането на Бога. Според философа обектите, които приемаме за материални, всъщност съществуват като идеи единствено посредством това, че са възприемани.

Във „Великите мислители на запада“ (2003) Иън П. Макгрейл коментира идеята на Бъркли за материалната субстанция и погледа, че обектите съществуват независимо от възприятието. Бъркли твърди, че ако има такава субстанция, която съществува без връзка с някой ум или дух, тогава точно поради тази независимост ние никога няма да можем да узнаем нейната същност. „Следователно нейното съществуване няма да създава никаква разлика“ – коментира Макгрейл (Макгрейл 2003: 499).

В Лимерик¹ на Роланд Нокс² се умозаклучава, че „дървото например би престанало да съществува, ако никой не гледа към него“.

Бог в обхвата си

Имало млад човек, който казал:
На Бог ще Му се стори чудно,
ако разбере, че дървото тук
продължава да е то,
дори когато в двора

¹ Лимерик – смешно ирландско петстишие

² Ръсел, Б. 1996. *История на западната философия*. Том 3. с. 224–225. София: Издателство „Христо Ботев“

няма никого, който да го гледа.

Отговор:

Драги господине:

Относно учудването Ви:

Аз съм винаги в двора.

Затова това дърво
ще продължава да е то,
защото наблюдавам го *ad hoc*.

Искрено Ваш:

Бог.

/прев. авт./³

Разрешението за всичко усвоимо през съответните сетивни данни според самия Бъркли е, че Бог винаги възприема всичко. Концепцията се развива дотам, че „ако няма Бог, всички неща, които приемаме за материални обекти, биха притежавали конвулсивен живот, прескачайки внезапно в битието, щом погледнем към тях; но така да се каже, благодарение на Божиите възприятия, дърветата, скалите и камъните притежават точно онова дълговечно съществуване, което предполага здравият разум“ (Ръсел 1996: 224). И понеже това е „тежък“ довод в полза на съществуването на Бога, може да се въвлече и един друг мисловен гласеж тук, а именно, че всяко съществуващо познание, което живее своя живот някъде там, може да бъде усвоено само и единствено, ако бъде *възприето* и същевременно със знанието, че то постоянно и изцяло принадлежи на Бога.

Богът е в размисъл (*На Бог ще Му се стори чудно...*), че дървото би продължавало да съществува, дори ако няма никой друг в двора да го съзерцава, да го наблюдава, т.е. чрез възприемането да го удостои със съществуване. Само възприемаемото може да се открива на честотата на имането, на собственото си реализиране (*...ако разбере, че дървото тук продължава да е то дори когато в двора няма никого, който да го гледа*). Но Бог отговаря: *Аз съм винаги в двора*, което изпълва изцяло виждането-

³ <http://faculty.otterbein.edu/AMills/EarlyModern/brklim.htm>

то на Бъркли по дълговечното съществуване, което предполага наличие на здрав разум и на здрав съзнателен обхват, че всичко съществува „тук и сега“ и в момента, в който искам да го докажа чрез взирането си. „Скептикът заблуждава самия себе си, защото няма как да е вярно, че физическият свят не съществува в действителност, ако няма някого, който да наблюдава самия този факт – че светът не съществува“ (Нейгъл 2012: 22).

Този доклад ще се заеме с разглеждане на действителния обект в качеството му на *res in se* като непознаваем, ако не съществува съответно живо човешко съзнание, което да го усвои и което е познаваемо в пълнота единствено само за най-върховната личност – Бога. Във философията на Бъркли единственият вид субстанция е духовната: тази, която осъзнава и мисли, желае и помни. Бог отговаря за еднородността на Природата и за нейното продължаващо съществуване, когато нито един ограничен ум не я възприема. Бог причинява това – осъзнатият субект да притежава идеите, които съставляват външния свят. „Той създава в нас представите. Той създава и съпадението на представите в отделните духовни същества така, че ние се усещаме включени в един общ свят от представи“ (Корет, Шьондорф 2001: 82).

Като обект от действителността, изцяло верифицируем и наличен за размишление, ще разгледаме определен вид артефакти, дефинирани тук като физически „паметници“ на познанието, а именно – *книгата* като предметеност и сетивност, *папирусът*, *стенописът*, *каменната плоча*, *глинените съдове*, както и всякакъв друг вид преносител на познание от миналото и настоящето към бъдещето и независимо от типа код. Под тип код ще се разбира писмеността, независимо от нейната форма и херменевтичен потенциал, но разнообразието езикова писменост. Ако тези артефакти съществуват като идеи, както предлага Бъркли, тогава интересен е въпросът какво е битието на съдържащите се в тях други идеи. Навлизайки в подобно размишление, се подчертава една многопластовост на идея в идеята, което може да е безкрайно число. Тази своеобразна „протяжност“ предполага бягство от потенциално рамкиране на която и да е идея, което подчертава

нейната дълбочина, развитие и най-силно – безкрайност. Що се отнася до *идеята-книга* и идеята, която се съдържа като код в същата тази *книга*, тук се оформят две посоки на разсъждение. Първо, *книгата* е действителна, тактилна, материална субстанция, доколкото тя бива възприемана, разбира се. Писменият код, съдържащ се в *идеята-книга* също притежава сетивен обхват – мастилото, самите изписани букви, писмения език. Но по-важно то тук, като втора посока на размисъл, е, че самият писмен код, бидейки прочитан, носи *идеята познание*.

Филонус: Когато чета една книга, това, което непосредствено възприемам, са буквите, но опосредствувано в моя ум се внушават понятията за бог, добродетел, истина и т.н. Добре, в това, че буквите са наистина сетивни неща или се възприемат чрез сетивата, няма никакво съмнение: но аз бих искал да зная, дали ти приемаш, че нещата, внушавани чрез тях, също са такива (Бъркли 1992: 182).

Чрез една предметеност (*книгата*) се навлиза в димензиите на иматериализма, на помислимото, на опознатото, на идея, запазена с помощта на сетивно-предложеното. А това сетивно предложение е предоставено в света според Бъркли чрез възприемането. В книгата си “Berkeley’s analysis of perception” или „Анализ на Бъркли върху възприятието“ и подглавата “Ideas of Sight and Touch” или „Идеите зрение и допир“ Стак разглежда Бъркли така:

The only immediate objects of sight are, Berkeley claims, light and colors. But this visual extension does not have the appearance of depth and, hence; is a two-dimensional order. Visual appearance is an arrangement of apparent figure, apparent position, and apparent magnitude (Stack 1970: 26).

Единствените непосредствени обекти на зрението, твърди Бъркли, са светлината и цветовете. Но тази визуална протяжност не притежава изгледа на дълбочина и следователно е двуизмерен ред. Визуалното проявление е комбинация от явна фигура, видима позиция и величина (прев. авт.).

От горещитираното може да се изведе следното – мигновено възприемаемото през дара зрение са светлината и цветовете. И като сетивно усвоена, *книгата* също така притежава своята светлина и цвят, за да бъде тя позиционирана в света. Като първоначално възприемана, т.е. преди да бъде отворена и прочетена, с цел проследяване на познанието, което тя съдържа в себе си, книгата е действителен носител както на себе си като идея, така и на идеята, съхраняваща се в нея като втори поглед, като втора линия. Триизмерността ѝ я конституира в света (през възприемането) и я верифицира като носител на втори пласт идея – познанието вътре. Там вече се бяга от триизмерната организация и се пристъпва към метафизичното, а именно *идеята познание*.

В подглавата “Things and Ideas” или „Неща и идеи“ на същата книга Стак коментира следното:

Сетивен обект според Бъркли не е, нищо друго освен „... комбинация от усещания, преплетени едни в други“. Разнообразните сетивни данни, с които си служим, не са разделна част от даденото нещо или обекта, който описваме (Stack 1970: 96) (прев. авт.).

Това показва обвързаността на *идеята-книга* *res in se* като сетивен „продукт“ с идеята въ-плътена в самата нея, която носи организацията на иматериална битийност, независимо *мастилени* писмен код, който сам по себе си също е носител на сетивност. Но зад тази писменост, действителна писменост, която се усвоява чрез разбиране (през прочитането), се навлиза в духа. И докато книгите могат да предоставят всякаква информация, като се започне с логично обозримата, то тя е и инструмент, с който може да се навлиза в дименсиите на наделементното, т.е. абстрактното. „Мнозинството от хората, които са посредствени и необразовани, никога не си въобразяват абстрактни понятия. Казват, че те са трудни и не могат да бъдат добити без усилия и обучение, следователно ние можем основателно да заключим, че ако това е така, те принадлежат само на образованите“ (Бъркли 1992: 93).

Абстрактността, която се крие зад действителната идея, е голяма сила във философията на Бъркли. Философът смята, че са необходими много натоварвания и труд на ума, за да откъснем своите мисли от единичните обекти и да ги издигнем към онези възвишени умозрения, които се отнасят до абстрактните идеи. Оттук следва, че *общите* идеи, тези които са разбираеми за масата, са достатъчни за едно общуване, което е лесно и близко за всякакъв род хора. Бъркли допълва още, че самата *постоянна* употреба прави общите идеи да изглеждат очевиден и лесни за зрелите хора.

Абстрактността, бидейки сложна за употреба, предполага една по-комплицирана човешка осъзнатост. Но и тук Бъркли ни учудва с различността си като ментално построение, което се открива в следния цитат от „Трактат за принципите на човешкото познание“ до достопочтения Томас, Граф Пеморок:

Добре, аз съм готов да узная в коя възраст хората се заемат да преодолеят тази трудност и да се сдобият с всички онези помощни средства за размишление. Това не може да бъде, когато те са зрели, защото, както изглежда, те нямат съзнание за някакво усилие; остава следователно това да бъде дело на тяхното детство. И сигурно ще се признае, че големият и многократен труд при образуването на абстрактни понятия е една тежка задача за тази крехка възраст“ (Бъркли 1992: 96–97).

Деца, преди още да са придобили уменията за четене и работа с текст, (ако визираме тук *книгата* отново като действителен носител на познание и в частност *детската книжка*) пристъпват към възприемане на обектите *res in se* с усета им към абстрактното през устния маниер. Това се явява едно алтернативно решение за възприемането на обект, който е непознаваем, по Бъркли.

За разлика от устното познание, идеите, съхранявани в човешките артефакти, имат устойчива битийност. Устното познание е винаги в опасност, че ще бъде съпроводено от торнадните вихрушки на изменчивостта, на промяната, на изкривяване на истината, на известно „дозиране“ на някакво авторско фантазюр-

ство. Истината е от изключително значение, когато става въпрос за паметта на автентичното. „Но повечето области от познанието са били странно объркани и затъмнени от злоупотребата с думите и общоприетите начини на речта, в която се произнасят. Тъй като при това думите са склонни да се налагат над разбирането, каквито и идеи да разглеждам, аз ще се стремя да ги вземам неукрасени и голи пред погледа си“ (Бъркли 1992: 101).

Онова, което всъщност Бъркли доказва, е, че *възприемаме* качествата на нещата, а не самите неща и че качествата са относителни за възприемащия. Тук, под *качествата на нещата* нека се разбират семантичните и информативни заряди, които дадени физически „паметници“ на познанието биха носили, а именно качеството като смислено знание, което се носи и предава, информацията, която следва да бъде възприета и използвана, запазена и пре-предадена като по-важна от типа физически носител, на който се намира. Качеството на информацията, на познанието са е от най-висока значимост тук, защото Човек би следвало да я оценява през себе си, да я кодира в паметта си и да опитва да умосъзрява и умозаклучава върху нея. Именно „метафизичното“ качество на познанието е от ключово значение, за да се осъществи някаква насока, защото познанието само по себе си сее само това – смисъл. А от какъв тип физически носител е извлечен този смисъл, се явява вторично като важност поради познанието, върху което е паднала цялата тежест и човешко-колективна концентрация.

Като страничен поглед имаме *относителност* при **едновременното** възприемане на качеството на дадено познание от двама и повече възприемащи го. Ако в един и същи момент дадена качествена информация бива възприемана от различни съзнания, то крайният резултат на усвояване на тази именно информация (познание) ще бъде о-качествена различно. Всяко едно човешко съзнание ще преподреди получената информация през себе си и в себе си и ще я о-съзнава, де-кодира през свои индивидуални посоки на размишление. Това „авторство“ на възприемане, уникално възприемане на дадено познание, пренарежда една

и съща за обективността, за външния свят, информация, която е изцяло независима от различна перцепция, преди тя да постъпи във вътрешните пространства на различните човешки съзнания и именно това охарактеризира *относителността на едновременността*. „А това, което скептикът се опитва да си представи, е тъкмо такава ситуация – няма никого, който да може да наблюдава този или какъвто и да е било друг факт. Няма никой с изключение, естествено, на самия скептик, а всичко, което той може да наблюдава, е само съдържанието на собственото си съзнание“ (Нейгъл 2012: 22).

Ако погледнем всеки обект *res in se*, който е неподлежащ на човешко сетивно възприятие в жив момент, Бъркли „опира“ до съществуването на Бога. Така той придава духовност на всяка реалност и оправдава своя субективен идеализъм, че и невъзприемаемото има правото на своето съществуване. И за това съществуване не му е нужен човек, който да го възприема.

От противоположна гледна точка, ако съзнанието е единственото, което имам и е реалност единствено на субективния ми, вътрешен свят, а обективният свят съществува само като халюцинация за мен, то отгук следва, че всеки човек, всеки предмет, всяко дърво, всяка отвъдна от собственото ми съзнание реалност е лично моя. Всяка една обективност ми принадлежи. Те са мои плодове, мои лични герои, мои живи картини, с които аз оперирам по всевъзможни начини и в разнообразни комбинации. Обективният свят е всъщност субективен – моя лична холограма и през своеобразен солипсизъм аз живея и строя своя свят. Създавам обектността, за да не съм единствен, за да не съм самотен и за да използвам даденото ми време на живот за смислотворене. Не губя времето напразно, не съзерцавам само и единствено себе си, вплетен в личното си съзнание, а съм съ-творец, демиург на субективната ми обективност. Обективността ми е нужна, за да мога да оглеждам в нея субективността си, за да имам отражение и обратна връзка. И понеже няма как да докажа, че съществува обективна, независима от мен реалност, то всичко, което възприемам като обективно, ми принадлежи изцяло.

В „Три диалога между Хилас и Филонус в противовес на скептиците и атеистите“ и по-точно в първи диалог четем:

Хил.: Излиза, че няма нищо вярно в онова, което чух да разправят за теб, и това ме радва.

Фил.: Моля те, кажи какво казват?

*Хил.: В снощния разговор ти беше представен като човек, който поддържа най-чудатото мнение, което някога е хрумвало на нечий ум, а именно, че в света не съществува **материална субстанция**.*

Фил.: Дълбоко съм убеден, че не съществува това, което философите наричат материална субстанция. Но ако някой ми докаже, че в това има нещо абсурдно или скептично, тогава бих имал същото основание да се откажа от мнението си, каквото смятам, че имам сега да отхвърля противното мнение (Бъркли 1994: 298).

Тук, зад действащото лице на Филонус, се крие именно Бъркли, който отстоява своето *субективно здравомислие* срещу това на Хилас, представящ научнообоснованото такова. И с оглед на изследваното тук, ако не съществуват материални източници на познанието, чрез които може да се въведе значима информация в света на хората, която те да ползват градивно и която да окупира чрез силно желание за бранене и опазване, то надали устното пре-предаване би било достатъчно за „колекция“, за събиране на ценното в познаваемата информация.

От друга страна, устното предаване и приемственост може да се счита изцяло като *нематериално* в полза на Бъркли, но доколко човечеството, което би трябвало да се явява най-ревностен „колекционер“ на ценната информация, т.е. на **познанието**, би било убедено в това, че устното пре-предаване няма да бъде силно, дори рязко изкривено, изопачено; така променено, че перманентно, чрез своеволието на „разказвача“, видоизменяно и реално „пишешо“ нова история, която всъщност не би отговаряла на истинността, а напротив, би се превърнала във *фабула*, би носила зарядите на приказността, на легендността, на авторството, което се случва в някакъв избран „тамошен“ момент. Докато имайки

материалните, физическите „паметници“ на целокупното, доколкото бива „открито“, познание, то тогава *черно на бяло* информацията ще бъде изследвана, херменевтично декодирана, дискутирана и пре-предавана. Но ще е там, върху тези „паметници“ – за доказателство на имането и за доказателство на непроменяемостта. Информацията няма да бъде изкривена, както би било угодно на някой вострастен в динамиката на инертността си разказвач, а напротив, ще бъде „слепена“ с живия момент, неопорочена и истинска, такава, каквато историята я е „плъзнала“ от миналото към настоящето и за бъдещето. Такава, каквато е била „запазена“ години, неопетнена, неосквернена и влизаща в тукашността, за да може да бъде изследвана и разчетена от академичността. И дори да съществува някакъв вид „познавателна карантина“, изследващият не би се спрял пред трудността и бездната на необятността при декодирането на дадено „забулено“ познание, а напротив, все по-силно ще бъде изтласкван към действие да започне от кога нула, и то най-малкото поради това, че съществува материален, физически „паметник“, извор на бъдещо някакво познание.

В по-нататъшното развитие на диалога между Хилас и предрешения Бъркли четем:

Хил.: ...Аз действително казах, че скептик е оня, който се съмнява във всичко, но трябваше да добавя: или, който отрича реалността и истинността на нещата.

Фил.: Какви неща? Принципите и теоремите на науките ли имаш предвид? Но ти знаеш, че те са общо интелектуални понятия и следователно са независими от материята. Така че отричането на материята не предполага тяхното отричане (Бъркли 1994: 299).

Тук, отново в полза на Бъркли, няма да бъде нужно да съществуват материални източници на познание, защото то би могло да бъде усвоявано, възприемано и през нематериалността, а именно през понятия, разкази, ефирност, въображаема схематичност – *Така че отричането на материята не предполага тяхното отричане*, т.е. може да съществува познавателна ин-

формираност и то *истинна и реална*, дори без съответните материални доказателства и физически „паметници“, а напротив, чрез словесността и отвлечеността, чрез абсолютния контраст на материалността.

Когато Филонус отвърща, че той не отрича реалността на осезаемите неща, сиреч – на онова, което е непосредствено възприемано от сетивата, а твърди, че не съзираме причината за цветовете, както и не чуваме причината за звуковете, при един алтернативен поглед върху идейното тук може да се заключи, че *цветовете*, като физически и възприемаеми само чрез дара зрение, могат да съответстват на разнообразните, силни и слаби нюанси, типове познание и че според гамата им ще зависи тяхното качество или още значимост, което ще имат те за колективно-човешкото. *Цветовете* тук могат да бъдат носители на ценното и търсено познание. Тук те са осезаеми и материални. Хилас твърди самоуверено, че случаят с цветовете е много различен и че няма нищо по-ясно от това, че ние ги виждаме върху вещите. Докато що се отнася до положението със *звуковете*, Хилас предприема енергичен опит да опази поне звука, който по негово мнение е въздушно движение. Той разграничава звука, какъвто го възприемаме, от звука сам по себе си, и звука, който възприемаме непосредствено, от онзи, който съществува без нас. Звуковете, и те бидейки осезаемо възприемани през сетивните данни, тези на дара слух, се реализират като нематериални. Тук алтернативното прочитане на *звуковете* може да се открие в идеята за *poti-na*, противно на *reali-a* или дори погледнато като дихотомията *шум – тишина*, където *шум* си кореспондира със *звук*, а шумът е реално неосъзнатото, докато *тишина* си кореспондира с осъзнатото. И надграждайки тази формулировка, може да се заключи, че за разлика от материалистичната природа на *цветовете*, осезаеми зрително, нематериалистичната природа на *звуковете*, но сетивно и слухово усвояеми, се пристъпва към едно декодиране на *шумното неосъзнато познание* и *осъзнатото познание в тишина*. И тук отново с уговорката, че шумът е шумният звук в познанието само като *poti-na*, а тишината е осъзнатото и получено познание в *reali-a*-та.

Бихме ли могли да обърнем обратно твърдението на Бъркли и вместо това, че реалността е да бъдеш възприеман, да кажем, че да бъдеш възприеман значи да си реален, е поглед, върху който си струва да се отдели време и да се разсъждава. Бъркли явно смята, че е логически възможно да има и невъзприемани неща, но това прави ли ги несъществуващи или те живеят свой живот извън субстанциалното си битие. Това е и идеята за непотърсеното все още, неоткритото познание, което поради тази формулировка се явява „несъществуващо“ само защото още е в статуса си на „невъзприето“. Но дори и без мен, без моя аз, без моята субективна, лична, егоистична субстанция, трябва да помисля, про-мисля, че е възможно някъде там да стои, да съществува познание, което още няма как да възприема, защото поради някаква причина не съм достигнал до него.

„Казват, че сетивата, които притежаваме, са малко и те са предназначени от природата само за поддържане на живота, а не за да проникват в устройството и вътрешната същност на нещата“ (Бъркли 1992: 305). Но това не бива да е причина за мисълта, че способностите на човека са толкова слаби и неадекватни и че с правилни заключения от верни принципи не би могло да се достигне до своеобразен пик, при който човекът да достига до достойни и ценни резултати от търсенето и намирането на познание. „Несъмнено нашият мъдър и благ създател никога не би ни направил толкова пристрастени в търсенето на истината само за да затруднява и озадачава, да ни кара да проклинаме своите способности...“ (Бъркли 1992: 306). От изначалието си човекът е вечно търсещо същество и благодарение на безкрайните залежи на познание в обективния, както и в субективния свят, откривателството ще продължава да резонира с причините му. Неспойствието, което винаги се утаява поради невъзможността да се обгърне цялото „налично“ познание, е потребен двигател, за да се продължава да се търси, да се възприема, да се работи върху него. И ако умът човешки е краен, но същевременно търсещ безкрайното познание „оттук“ до самата необятност, то поне желанието му в тази негова крайност е достатъчно, за да продължи да

е „нещотърсач“. И дори да се „блъска“ в собствените си крайни граници, все пак има онази мисъл, онази натрапчива мисъл, че иска да изследва, да си обяснява, да превзема – „...тъй като умът на човека е краен, когато разглежда неща, които са съпричастни към безкрайността, не бива да се учудваме, ако той изпада в абсурди и противоречия, от които е абсолютно невъзможно някога да се избави, тъй като природата на безкрайното не може да се постигне от тази, която е крайна“ (Бъркли 1992: 305).

И с крайността си човек е открил немало. Значимото е, че чрез осъзнатостта си може да възприема всичко налично около себе си, бидейки то битийно или инобитийно. Нейгъл споделя, че всяка информация, без значение за какво, по необходимост идва през съзнанието – било под формата на възприятия, било под формата на сведения от книги или от други хора, било под формата на спомени. А за Гърдев (2009) „Информацията, идеите и емоциите, в които се реализира връзката ни с обективното, се поражда и предават по *езиков* път, изграждащ едновременно плътна и дифузна, ежеминутна и непозната сфера от представи и концепти, служещи на (или срещу) интелектуалните, емоционални, духовни и социални потребности на човека“ (Гърдев 2009: 47).

Обектите *res in se*, с уговорката, че ще бъдат възприемани, е нужно да съществуват в света през своите уникални имена, за да се осъществи организацията на тяхната различаемост. За сетивните такива, като изброените тук – *книга, папирус, глинен съд*, връзката между думите и идеите се затвърждава. Трудността идва, когато се навлезе в абстракцията. Бъркли казва, че докато хората са считали, че абстрактните идеи са съединени с техните думи, не изглежда никак странно, че са използвали думи вместо идеи, тъй като са намирали за нещо неизпълнимо да изоставят думата и да задържат абстрактната идея в ума, което само по себе си е било свършено неразбираемо. Работата с абстрактността способства силно за възприемането на идеи без сетивност, която да стои зад тях. Дали е обект в триизмерието или е обект на размишление в метафизично проявеното, *възприемането* на идея

като процес, по Бъркли, е от значение за конституиране в осезаемото.

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

Бъркли, Дж. 1992. Трактат за принципите на човешкото познание. *Философски произведения*. Том 1. с. 85–171. София: Шамбала. // Barkli, Dzh. 1992. Traktat za printsipite na choveshkoto poznanie. *Filosofski proizvedeniya*. Tom 1. S. 85–171. Sofia: Shambala.

Бъркли, Дж. 1994. Три диалога между Хилас и Филонус, В:Панова, Е. (съст.) *Европейска философия XVII–XVIII в. Антология*. Том 1. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, с. 297–373. // Barkli, Dzh. 1994. Tri dialoga mezhdu Hilas i Filonus, V: Panova, E. (sast.) *Evropeyska filsofiya XVII–XVIII v. Antologiya*. Tom 1. Sofia: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“, s. 297–373.

Гърдев, С. 2009. Езикови структури. Пътища и граници на смисъла. Велико Търново: Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“. // Gardev, S. 2009. *Ezikovi strukturi. Patishta i granitsi na smisala*. Veliko Tarnovo: Universitetsko izdatelstvo „Sv. sv. Kiril i Metodiy“.

Корет, Е., **Шьондорф**, Х. 2001. Философия на XVII и XVIII век. София: „ЛИК“. // Koret, E., Shyondorf, H. 2001. *Filosofia na XVII i XVIII vek*. Sofia: „LIK“.

Макгрейл, И. 2003. Великите мислители на запада. София: „Библиотека 48“. // Makgreyl, I. 2003. *Velikite mislители na zapada*. Sofia: „Biblioteka 48“.

Нейгъл, Т. 2012. Какво значи всичко това. София: Издателство на Нов български университет. // Neygal, T. 2012. *Kakvo znachi vsichko tova*. Sofia: Izdatelstvo na Nov balgarski universitet.

Ръсел, Б. 1996. История на западната философия. Том 3. София: Издателство „Христо Ботев“. // Rasel, B. 1996. *Istoriya na zapadnata filsofiya*. Tom 3. Sofia: Izdatelstvo „Hristo Botev“.

Stack, G. 1972. Berkeley’s analysis of perception. Mouton & Co. N.V. Publishers, The Hague.